

U ZABRANU NEVIDLJIVOG

(Gordana Đilas: *Svakidašnji hleb*, Dijak, Priboj, 2018)

*u ostvarenoj udobnosti dobrog života (...)
tebi pripada samo trešnji cvet*

Kako u poeziji ima malo proizvoljnosti, ne može biti slučajno što nova pesnička zbirka Gordane Đilas počinje upravo pesmom „Trešnji cvet“. Uz taj sumatraistički posed koji lirski subjekt jedino proglašava svojim, zamršenost njegove putanje postaje još izrazitija. I to je prvi nagoveštaj, naslojen brojnim, pre svega književnim aluzijama. U pesničku zbirku *Svakidašnji hleb* autorka nas uvodi segmentom naslovljenim *O vrtu i vrtlarima* – figurom kojom književnost samu sebe opisuje – odnosno nizom arhetipskih prizora tihog postojanja drveća, bilja i ptica, koji se transformišu u neku vrstu zen-poruka, poeziju zrelog spokoja i pomirenosti, a povremeno i mudrosti „osunčanog i bliskog“. Ova pomirenost lirskog subjekta je sasvim lična, ali opet, u duhu sumatraističke reference, nosi težinu odbijanja naloga epohe. Reč je o poeziji koja tematizuje odustajanje od nasilne brzine i hipertrofije savremenog sveta u slutnji neke vrste kraja (ili loše beskonačnosti).

Deo spokoja lirskog subjekta proizilazi iz razumevanja iluzornosti koncepta posedovanja („Pusti da sve ode jer sve što odlazi / vraća se nekom drugom“). Sve što dolazi treba da dođe, a ono što odlazi vraća se onom kome istinski pripada. Kretanja bića i stvari kroz naše živote određena su unutrašnjom logikom veza koje se naknadno otkrivaju i, ako nismo zaslepljeni sopstvenom arogancijom, vode nas ka uvidu važnom za poetiku Gordane Đilas – distinkciji između *posedovanja* i *pripadanja*. Sav naš posed može da stane u zabran nevidljivog, nad kojim se možda njiše neka sumatraistička trešnjina grana kao putokaz. A opet, to ne umanjuje čežnju za pripadanjem, izraženu na mnogo načina.

Voljnim pristajanjem na ovu dvosmislenu poziciju autorka evocira nešto od mudrosti Dalekog istoka, po svom karakteru univerzalne. Ova poezija nam predočava sliku dubokog spokoja – mir jednog superiornog postojanja čija se egzistencija može opisati kao nama nedostižna mudrost života bez opiranja. I zato mora biti fascinantne lepote, ali i zen-spoznaje u žudnji izraženoj u pesmi „Kapi od ruže“: biti kap rose koja se otkida u beskrajn prostor ponovnog rođenja – baciti se u ciklično vreme koje će preobraziti materiju, sadržati se bez ostatka u vegetativnom obnavljanju kao obliku večnosti. Ovo pesničko promišljanje života bez opiranja neizbežnom, tako usaglašenog sa sobom samim, samoidentičnog, uspostavlja konstantu i meru ljudskom, labilnijem vidu postojanja. Kroz krošnje *Vrta* tek ponegde prhnu ptice kao medijatori i glasnici, negde na prelazu između dva vida postojanja. To su uglavnom krilata mitska bića koja najavljuju preobražaj stvari, kao ptica šarenog perja iz istoimene pesme, koja se pojavljuje nenadano i nosi nagoveštaj svetlosti i vedrine. Mitska

je i „ptica nevidelica“, ona svoje postojanje objavljuje samo zagonetnom pesmom koja je neka vrsta ponovljenog diktata čovečanstvu.

Vrt je tu i zbog uspostavljanja analogija. Jer u ovim slikama komprimovane su paralele koje nam pokazuju nas same – kao u pesmama „Simbioza“, „Upravljaš li ružama“, „Mala jela ispod snega“ i drugim. Ogleđanje lirskog subjekta u prizorima iz *Vrta* na upečatljiv način je prikazano i u „Ranoj jeseni“ – pesmi krajnje i lepe pomirenosti. Ta pomirenost nije cerebralna, već organska, u nizu zen-prizora reflektovana (ili postignuta), spoznaja jedne neumitnosti koja nas sve obuhvata i nosi. A opet, u njoj nema ničeg gorkog, nikakvog grča ili egzistencijalnog koprcanja, što je poseban kvalitet ove poezije. S doglednim, ali upitnim tačkama oslonca lirski subjekt posmatra i pomno beleži prirodnu prirodu, na koju možda povremeno i liči, tumačeći na taj način i sebe, svoje utišano trajanje koje pridružuje tom obliku postojanja potpuno prepuštenom zagonetnoj sili rasta i opadanja kao sudbini.

*Nismo ni u susretima, a nismo ni slučajni prolaznici.
Trebalo je da osetiš da ti je znanje ništavno
A gledanje puki odraz stvari u ogledalu.*

Deo pesničke zbirke *Svakidašnji hleb* uvodi nas u drugi poredak odnosa. Dakle, prema autorki, nas ne definiše ni smisao susreta u kojima trenutno nalazimo sebe i druge, niti smo bačeni u konačnu usamljenost gde se mimoilazimo po hiru slučaja. Mi se možda najtemeljnije pronalazimo u svom neznanju o stvarima. To neznanje je konačni bilans naše mudrosti, sokratovska misao za one koji je prigrlje, a izvor ludosti za one koji je odbijaju.

Opiremo se svojoj sudbini gosta „kome je dato malo svetlosti i prostora“ u smisleno ustrojenom svetu kojem nismo mera i gde je naš antropocentrizam arogantna iluzija. Ipak u autorkinom traganju za stvarnijom stvarnošću iskustva Drugog nagoveštavaju neku vrstu nemira. Ona nanovo problematizuju pitanje pripadanja.

Svakidašnji hleb pretežno govori o različitim vidovima susreta koji su najčešće posredovani. Između dva subjekta često se nalazi neki posredujući predmet koji svojim čistim prisustvom kreira bezbedan kontekst razmene, tačku fokusa („Štap sa drškom u obliku gušče glave“), ili, kao usputni prizori u pesmi „Spomen putovanja“, pruža neku vrstu odstupnice. Ili je sâm manifestacija temeljnog nesporazuma, kao pismo u pesmi „Draga Gordana“.

Posredujuća instanca pojavljuje se i u svakoj ambiciji lirskog subjekta da definiše doživljeno i može biti čista manifestacija prirode, referentna tačka spram koje se uspostavlja i oblikuje neki iskaz. To je i najava snega u naletu vesti iz zamršenog i otuđenog sveta, kao i svakodnevnih zvuci koji dokazuju da se stvari odvijaju baš onako kako su se oduvek odvijale („Centar“). U tom predmetu, pojavi ili biću nalazi se veliki korektiv, istinska mera, koja nikad nije ljudska i koju autorka stalno iznova pronalazi. To je osnovna nit njene samorefleksije – kalibriranje, sameravanje sopstvenog nemira prema gigantskim razmerama ponavljanja ciklične prirode, i uvek – specifičan stoicizam krajnjeg zaključka o sopstvenoj beznačajnosti. U toj spoznaji možda nema lakoće, ali ima neke milosti koja proizilazi iz, ipak začudo vedrog, pogleda na sve ono što nas prevazilazi („Beše beskrajno lepa i neponovljiva draž / jednog kosmosa koji je radio / i disao / ne obazirući se na nas, / ne dotičući nas“).

Bez posredujuće vrednosti pri susretu s drugim ostaje mučna predstava o „dva sveta“, o „mnoštvu singulariteta“ („Jedan“), uzaludnom trudu, kao u istoimenoj pesmi („Dva sveta“).

Između nas se nalazi mitska prepreka – svest o „paravanu“ koji skriva naše lice od drugih i onom koji skriva golo lice života od nas. U poeziji Gordane Đilas nesporazum nije verbalna kategorija, reč je o nekoj vrsti ontološkog jaza, prikrivenog frazama, konvencijama, recidivima nekadašnjih veza. I taj nesporazum na jedan neizbežan, ali tih način traje. U ovoj poeziji čak su i intimni užasi rastanka, uzaludne ambicije i odbijanje – utišani.

Rastanak nadire, postupan i skriven u čitavom jednom sistemu znakova laganog opadanja. I njegov nagoveštaj, kao naličje susreta, u svojoj naslućenoj ogromnosti nadvija se nad lirskim subjektom koji sakuplja preostale referentne tačke svog porekla i identiteta. Od svih rastanaka nagoveštenih u ovoj zbirci, najveću težinu ima rastanak s majkom. Autorka ga otkriva predstavljajući najintimniju prirodu odnosa kroz minijaturu: oskudne, svakodnevnog događaje ispod kojih sve tutnji od potmule dubine. To je i plač koji navire iz sopstvene nepoznanice („Majka, suza“), iz nadiruće spoznaje o gubitku koji se ne može racionalizovati. Autorka ga razlaže u uznemirujuće sekvence svih onih gestova u kojima se neočekivano otkrivaju njegove razmere. Važno je reći da je rastanak dat vrlo posredno, u naznakama, a ipak ogoljen iskonskom emocionalnom snagom, bez ikakve sentimentalnosti. Nema ničeg utešnog u njemu i čitaoca gotovo fizički pogađa njegova autentičnost:

*Tražiš ono čega nema,
misliš da ti je preko potrebno
kao da ne znaš da u nevidljivom skriveno je sve*

Završni deo zbirke posvećen je srcu – mističkom, simboličkom, emocionalnom središtu. Stiče se utisak da se zbirka pesama *Svakidašnji hleb* Gordane Đilas kreće u tri faze: od manifestacija vidljivog, vegetativne prirode koja nas reflektuje, ka intimnom, i ipak pronalazi ili uspostavlja središte. To središte može biti i pusto, kao u pesmi „Kad srce umre“, u kojoj se vidi obrnuta perspektiva: svet koji proizilazi iz nas, umire iz našeg srca. Celine nema, ali ima središta – to bi možda mogao da bude moto ove pesničke zbirke koja nam specifičnom gradacijom prvo pokazuje vegetativni svet i naše odraze u njemu, zatim fenomen susreta kao uzaludnu potragu za izgubljenom celovitošću i pripadanjem, sve do ispitivanja samog središta – našeg srca i srca stvari. Kako je nemoguće pronaći je otelotvorenu u nekom konceptu, u neposrednom uvidu, intimnom iskustvu, predstava celine nam se vraća kroz samo središte ili središta u kojima se nalazi slutnja: fragmentisana predstava duboke povezanosti za kojom tragamo.